

АРТИКЛЬ У ГАЗЕТНОМУ ЗАГОЛОВКУ ТА ЙОГО ТЕКСТОТВОРЧА ФУНКЦІЯ

У статті розглядається вплив артикля або його відсутність у заголовку на організаційну структуру газетної статті.

Наш аналіз показує, що артикль вживається у заголовках у певних випадках. Для того, щоб описати їх, необхідно більш глибоко проникнути у сутність заголовків узагалі, газетних заголовків зокрема та виявити функції артиклів, що і складає мету цієї статті.

Особливостям заголовка та композиційної структури повідомлень присвячено чимало досліджень [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Заголовок належить до засобів композиційної організації друкованого медіа-дискурсу і виконує ідентифікаційну, номінативну та текстотворчу функцію. Під заголовком розуміють комунікативну одиницю, яка знаходиться в позиції перед текстом, є його назвою, синтаксично оформлюється як речення, прямо або непрямо вказує на зміст тексту і відмежовує дане мовленнєве повідомлення від іншого [2: 59]. Дослідження з лінгвістики тексту дають можливість розглядати заголовок як органічну частину тексту, як один з його найважливіших текстотворюючих і текстотворюючих конститuentів. Заголовок як перший знак тексту відіграє важливу роль у створенні інтегрованої цілісності тексту. Його розгляд є важливим, оскільки заголовок займає так звану сильну позицію, яка в силу його протиставлення корпусу тексту привертає увагу читача [3: 24]. У цьому полягає ідентифікаційна функція заголовка.

У газетах заголовок коротко передає зміст тексту, а вступний абзац повторює цю думку у розгорнутому вигляді. Іноді під час розгортання заголовка у вступному абзаці деякі слова замінюються синонімами, й крім того, спостерігається структурна зміна заголовка при збереженні усіх елементів, що входять до його складу. У заголовку вживають загальні слова, а в тексті їхні синоніми, що позначають більш конкретні поняття. Виявлені дві моделі взаємодії заголовка та тексту. В одному випадку розгортання заголовка відбувається у першому абзаці статті, а в іншому – у другому абзаці тексту, при чому перший абзац тексту утворює лише фон для інформації, що подається у другому абзаці [4].

Газетний заголовок покликаний виразити основну мету повідомлення, встановити контакт з читачем, привернути його увагу, викликати зацікавленість темою повідомлення. Назва тексту також актуалізує найбільш важливу інформацію повідомлення [5: 6]. Заголовок покладений в основу композиційної структури повідомлення і передає певну інформацію про події, які відбуваються у світі, тобто певним чином співвідноситься зі змістом об'єктивної дійсності [5: 7].

Газетний заголовок має особливу силу ретроспективного впливу на читача, коли після ознайомлення з текстом відбувається співвідношення викладеного змісту з назвою статті. Тому заголовок націлює читача на певну смислову перспективу, розуміння якої стає можливим тільки після ознайомлення зі змістом тексту, а повне розкриття відбувається через ретроспективний зв'язок повідомлення та заголовка [6: 192].

Функціональне призначення газетного заголовка полягає в семантичній репрезентації тексту. Семантичний зв'язок заголовка з текстом завжди існує. Т. А. ван Дейк зазначає, що заголовки використовуються як опорні точки для побудови припущень про найбільш важливу інформацію в тексті, тобто вони використовуються для вираження основної теми повідомлення [7: 241]. Газетний заголовок є стислою репрезентацією тексту та містить найважливішу фактуальну і прагматичну інформацію, оскільки газету нерідко читають по заголовках [8: 17].

Артикль у заголовку виконує функцію актуалізації іменника. Якщо іменник вжитий без артикля, то він вказує тільки на загальне поняття. Якщо іменник супроводжується артиклем, то поняття, позначене ним, переходить в ім'я реального об'єкта. Іменник, який оформлений неозначеним артиклем, вказує на один предмет з абстрактної множини предметів (функція виділення), а іменник з означеним артиклем вказує на раніше згаданий предмет або на єдиний можливий предмет у певній ситуації (функція ідентифікації). Відсутність артикля використовується в газетних заголовках з метою заінтригувати читача. Іменник, ужитий у заголовку без артикля, вказує не на конкретний предмет, а тільки називає його через поняття. Стаття в цьому випадку виконує функцію актуалізації іменника, вжитого в заголовку [9: 70].

Опущення артиклів у газетних заголовках пов'язане не тільки з прагненням журналістів до короткого викладу своїх думок, а базується на функціональній специфіці заголовка і тієї ролі, яку відіграє в ньому артикль. Дослідити вживання артикля в газетному заголовку можна лише за умови врахування функціональної особливості заголовка як специфічного засобу мовного вираження. Призначення заголовка полягає не в тому, щоб розповісти про подію, а лише в тому, щоб вказати на подію і позначити її. Таким чином, функція заголовка полягає в тому, щоб вказати на характер інформації, яка міститься в статті, а не давати всієї інформації. Заголовок не може розказати нам усе, він говорить тільки дещо про той матеріал, що публікується, і ще частину приховує [9: 69]. Газетний заголовок "*Wind, Floods Threaten Midwest*" акцентує увагу читачів на стихійних лихах, що відбулися внаслідок бурі. Це вітер та повінь. Неозначена форма лексем *wind* та *floods* у заголовку зумовлена тим, що вони вживаються у загальному значенні та співвідносяться з *a storm, the storm* у тексті, характеризуючи відношення частина-ціле, де ціле позначене *a storm / the storm*, а частина іменниками – *wind* та *floods*. У заголовку лексема *wind* найбільш загальна. Її детермінована або недетермінована форма у тексті статті визначається за допомогою різних обставин, висвітлених у реченні, де вона вживається. Так, у реченні *Most*

power was restored yesterday in hard-hit Wisconsin, where wind had blacked out about 33,000 homes and businesses Saturday лексема *wind* є загальною, як і в заголовку. Проте у третьому абзаці *One woman was killed outside Chicago when the wind blew a tree onto her car, police reported* лексема *wind* менш загальна, оскільки мова йде про той вітер, який спричинив загибель жінки.

Так, наприклад, відсутність артикля у заголовку *Homeless man is taken from bath in critical condition* пояснюється тим, що словосполучення вжите в загальному значенні. У вступному абзаці *A limeric man is in a critical condition after being found asleep in a cold bath* вживання неозначеного артикля пояснюється тим, що він вводить нове. У цій статті ми можемо спостерігати рух від більш загального до менш загального, що зумовлює вибір артиклів: *homeless man, a limeric man, a 47-year-old widower, the victim*. Ці словосполучення позначають головний суб'єкт запропонованого газетного повідомлення. У свою чергу з ним пов'язаний об'єкт – будинок його друзів, на фоні якого розгортаються події і який включає наступні елементи – *the hallway, the bathroom, the occupants*, що знаходяться у відношеннях ціле-частина, чим і зумовлена їх означена форма.

Поява означеного артикля в заголовку пояснюється комунікативно-прагматичними і стилістичними причинами – заінтригувати, викликати інтерес. У заголовку означений артикль розвиває, доповнює, уточнює або просто повторює уже дане, відоме і вказує на виділення предмета з класу однорідних предметів [10: 71], значення неозначеного артикля – класифікація, тобто вираження приналежності предмета, названого іменником, до класу однорідних предметів [10: 78]. У сучасних лінгвістичних дослідженнях артикль розглядають не лише у зв'язку з іменниками та категорією означеності/неозначеності, але й пов'язують з дейксисом, актуальним членуванням висловлення, його семантикою і прагмалінгвістичними функціями в цілому. Функції англійського артикля розглядаються також у рамках когнітивної лінгвістики. Його тлумачать як засіб активації елементів фреймів, що створюють картину світу. Можливість взаємовиключаючого вживання означеного/неозначеного, означеного/нульового, неозначеного/нульового артиклів з одними і тими ж іменниками відображає специфіку взаємодії когнітивного та комунікативного аспектів тексту: якщо мовні блоки оформлені означеним артиклем, то він акцентує увагу на унікальній, якісній своєрідності суб'єкта [11: 21].

Категорія означеності / неозначеності набуває функції розподілу інформації лише в тексті. Неозначений артикль слугує сигналом наступної інформації. Він не лише вводить невідоме, нове поняття – рему, вказує на неінформованість комунікантів, а й сигналізує появу необхідної інформації в посттексті, викликає почуття очікування, вимагає продовження. Вказуючи на інформованість комунікантів щодо певного поняття, означений артикль слугує сигналом попередньої інформації з анафоричною спрямованістю [12: 17-18]. Функції артиклів в повному обсязі можуть бути виявлені лише в перспективі всього тексту. Артиклі допомагають читачу зрозуміти текст і взаємозалежність його частин [13: 377]. Означений артикль спрямовує увагу до попередньої інформації, а неозначений – до постінформації. Проте саме на основі попередньої інформації ми вирішуємо, читати чи не читати статтю, яку представляє заголовок.

Газетні заголовки, які містять означені артиклі, відсилають читача до набутого досвіду, яким він не володіє повною мірою, що спонукає його прочитати статтю [13: 380], наприклад, *Public School Stakes Its Future on the Montessori Way*. Прочитавши цей заголовок, адресат не має повної уяви, що позначено словосполученням *the Montessori Way*, тому вимушений прочитати текст. У заголовку означена форма *the Montessori Way* позначає специфічне явище, суть якого поступово розкривається в третьому та четвертому абзацах, визначаючи їх зміст, репрезентує людину та результат її діяльності: *Zanetti owes its popularity not to some new approach to education, but to the methods developed by the Italian physician and educator Maria Montessori almost 100 years ago*. Трансформування школи, тобто перехід на засади видатного педагога, передбачає наявність наступних компонентів: *the methods, Montessori teachers, Montessori classrooms, Montessori program, the new system* і в найближчій перспективі *a Montessori training center*.

У заголовку *Sleeping Through the Danger* лексема *the danger* розкривається в тексті через кілька ситуативних параметрів, чим і зумовлене вживання означеного артикля. У першому та другому абзаці вказані часові параметри *the hours just after rising, the sleeping hours* позначають час, протягом якого можливий серцевий напад. Іменник *the danger* позначає стан, причинами якого є *obstructive sleep apnea, a breathing disorder*, а результатом – *heart attacks*.

У газетному заголовку *Bartolo M, 78, Who Made Wine the Old-Fashioned Way, Dies* словосполучення *the old-fashioned way* співвідноситься у тексті з людиною, яка виробляла вино – *a Barolo winemaker*, місцем, де воно виготовлялося, – *the small winery*, способом виготовлення – *the methods of his forebears, the tradition of my father and grandfather*, а також результатом діяльності людини – *the Bartolo Mascarello lable*.

Таким чином, відсутність артиклів у газетних заголовках слугує засобом репрезентації події у далекій перспективі, а вживання означеного артикля виконує катафоричну функцію інформування про специфічні явища, пояснення яких дається в окремих абзацах тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Потапенко С.І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
2. Сыров И.А. Функционально-семантическая классификация заглавий и их роль в организации текста // Филологические науки. – 2002. – №3. – С. 59-68.
3. Арнольд И.В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста // Иностранные языки в школе. – 1978. – №4. – С. 23-31.
4. Шамелашвили М.А. Функционально-стилистические особенности газетных заголовков (на материале прессы Великобритании и США): Дис. ...канд. филол. Наук: 10.02.04. – М., 1982. – 197 с.

5. Коваленко А.М. Заголовок англомовного журнального мікротексту-повідомлення: структура, семантика, прагматика: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 19 с.
6. Мустафаєва К.В. Використання мовних ресурсів для створення мовної експресії у заголовках (на матеріалі англомовної та німецькомовної преси) // Вісник Житомирського університету імені Івана Франка. – 2004. – №17. – С.192-194.
7. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
8. Максютова О.М. Языковая реализация прагматической установки в британской прессе (на материале заголовка как компонента газетного текста): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04/ Моск. гос. пед. ин-т. иностр. языков им. М. Тореза. – М., 1984. – 25 с.
9. Вербин А.А. Артикль в газетном заголовке // Иностранные языки в школе. – 1984. – №2. – С. 69-71
10. Райхель Р.М. Выражение отношения к классу однородных предметов существительными современного английского языка // Вопр. языкознания. – 1966. – №6. – С. 76-80.
11. Атабекова А.А. Языковое оформление веб-сайтов: роль артикля в информационной структуре гипертекста // X Международная конференция по функциональной лингвистике " Функционирование русского и украинского языков в эпоху глобализации". – Ялта: Тавричеськ. нац. ун-т, 2003. – С. 21-22.
12. Шендельс Е.И. Грамматика текста и грамматика предложения // Иностранные языки в школе. – 1985. – №4. – С. 16 – 21.
13. Вайнрих Х. Текстовая функция французского артикля // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1978. – Вып. 8. – С. 370-387.

Матеріал надійшов до редакції 03.03. 2005 р.

Мосиенко Е. В. Артикль в газетном заголовке и его текстообразующая функция.

В статье рассматривается, как артикль или его отсутствие влияет на организационную структуру газетной статьи.

Mosiyenko O.V. Article in newspaper headlines and its text building function.

The paper deals with the article or zero article in the newspaper headlines and the way it influences the structure of the newspaper article.